Scientific quarterly (scientific-research article) of Islamic world political research
Vol. 13, No. 3, Autumn 2023, 53-70
DOI: 10.21859/priw-130303

Erdogan's expansionist policies and their impact on the escalation of Turkey's internal crisis

Ahmad Shohani[1]

Date of Received: 2023/04/24 **Date of Acceptance**:2023/09/01

Abstract

In the early years of the AKP, Turkey was on the path to economic growth, political tolerance, and a zero-sum approach to foreign relations. But after the failed coup of 2016 and the choice of Recep Tayyip Erdogan's expansionist policies, the crisis in the country's economy and domestic politics has now reached a critical stage, he has taken an authoritarian solution in the face of internal security and economic fragility. In this study, the researcher first examines Erdogan's foreign policy approach and then seeks to examine the impact of Erdogan's expansionist policies on the escalation of the internal crisis in Turkey. Which is based on the descriptive-analytical method by collecting library data in the framework of the theoretical foundations of the crisis of legitimacy. In this regard, the main question of the research is what effect do Erdogan's expansionist policies have on the escalation of the internal crisis in Turkey? In response to this question, the hypothesis was tested that the reason for the formation of such dissatisfaction was the way Erdogan governed and his adoption of development-oriented policies, which ultimately led to the escalation of the internal crisis in this country. The findings of the study show that on the one hand, Erdogan's authoritarian and expansionist policies outside its borders, such as Syria, Iraq, Afghanistan, Azerbaijan, etc., on the other hand, the economic crisis has created many problems for Erdogan

1. Assistant Professor, Department of Political Science, Payam Noor University, Tehran, Iran , ahmadshohani51@pnu.ac.ir

Copyright © 2018, This is an Open Access article. This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License. To view a copy of this license, visit http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/ or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA...

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-25]

and the AKP. This internal crisis, the possibility of re-dissatisfaction and widespread protests against Erdogan.

Keywords: Erdogan, Crisis of Legitimacy, Internal Crisis, Developmentalism, Authoritarianism.

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-25]

پژوهشهای سیاسی جهان اسلام، انجمن مطالعات جهان اسلام
فصلنامه علمی (مقاله علمی – پژوهشی) پژوهشهای سیاسی جهان اسلام، سال سیزدهم، شماره سوم، پاییز ۱۴۰۲، صص ۷۰ – ۵۳

DOI: ۱۰.۲۱۸۵۹/priw-۱۳۰۳۰۳

پیامد سیاست‌های توسعه‌طلبانه ترکیه (اردوغانیسم) بر نظام داخلی ترکیه

احمد شوهانی[۱]

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۲/۰۴ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۶/۱۰

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعیة دراسات العالم الاسلامی
فصلنامه علمی -پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

چکیده

در سال‌های ابتدایی روی کار آمدن حزب عدالت و توسعه، ترکیه در مسیر رشد اقتصادی، اداری سیاسی و رویکرد صفر کردن مشکلات در روابط خارجی بود. اما بعد از کودتای نافرجام ۲۰۱۶ و اتخاذ سیاست‌های توسعه‌طلبانه رجب طیب اردوغان به ویژه در مسایل منطقه ای، و همین طور سیاست دوری از غرب ،اکنون بحران در اقتصاد و سیاست داخلی این کشور وارد مرحله‌ی حساسی شده است.دولت اردوغان برای مقابله با بحران های داخلی و خارجی ، راه‌حل اقتدارطلبانه‌ای را در پیش‌گرفته است. در این مقاله، ابتدا رویکرد اردوغان در روابط خارجی را بررسی کرده ،سپس به دنبال بررسی تأثیر سیاست‌های توسعه‌طلبانه اردوغان بر تشدید بحران داخلی خواهیم بود . این مقاله بر پایه روش توصیفی - تحلیلی، با گردآوری داده‌های کتابخانه‌ای و در چارچوب نظریه سازه انگاری تدوین گردیده است. در این راستا سؤال اصلی تحقیق این است که سیاست‌های توسعه‌طلبانه اردوغان چه تأثیری بر تشدید بحران داخلی در ترکیه داشته است؟ در پاسخ به سؤال فوق ، این فرضیه مورد آزمون قرار گرفت که تداوم سیاست‌های توسعه‌طلبانه و یکجانبه گرایانه حزب حاکم ،به تشدید مشکلات داخلی به ویژه اقتصادی در این کشور منجر شده است. یافته‌های تحقیق نشانگر ان است ، سیاست‌های اقتدارطلبانه ، توسعه‌طلبانه‌ی و یکجانبه گرایانه اردوغان (در داخل وخارج)باعث تعمیق و تشدید بحران های داخلی (سیاسی-اقتصادی و..) گردیده است.

واژه‌های کلیدی: بحران مشروعیت، کودتا، ژئوپلتیک، حزب عدالت و توسعه

۱. استادیار گروه علوم سیاسی، دانشگاه پیام نور، تهران ،ایران ahmadshohani51@pnu.ac.ir

Copyright © 2018, This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International, which permits others to download this work, share it with others and Adapt the material for any purpose.

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-25]

مقدمه

سیاست‌های توسعه‌طلبانه‌ای که رجب طیب اردوغان[1] در پیش گرفت ،مصادف بازمانی بوده که دولت ترکیه در داخل با مشکلات اقتصادی ، سیاسی و ...و در منطقه نیز با بیشتر همسایگان خود چالش داشته است. حزب عدالت و توسعه در پوشش حالت فوق‌العاده پس از کودتاي نافرجام ۲۰۱۶، شهروندان این کشور را به‌پای صندوق‌های رأي ،براي همه‌پرسی اصلاحات قانون اساسی و تغییر نظام حاکمیتی ترکیه کشانید و گام نهایی را در راستای سیاست های ارمان گرایانه و نو عثمانی گری اردوغان برداشت. حزب عدالت و توسعه ،سعی کرده، این تفکر را القا کند که ترکیه با قانون اساسی جدید، با ثبات تر، مرفه ترو قدرت بیشتري براي مقابله با توطئه‌های داخلی و خارجی خواهد داشت (کریستی[2]، ۲۰۱۶).

از منظر حزب حاکم، تغییر ساختار سیاسی علاوه بر سازمان‌دهی مجدد رابطه بین دولت و اقتصاد، پیامدهای مثبتی برای تنظیم روابط بین دولت و شهروندان خواهد داشت. زمانی که حزب عدالت و توسعه در انتخابات شهرداری استانبول در ۳۱ مارس ۲۰۱۹ شکست خورد، شاهد تلاش دیگری از اقتدارطلبی اردوغان بودیم. پس از ارزیابی درخواست حزب عدالت و توسعه در مورد تقلب در انتخابات، هیئت عالی انتخابات تصمیم بسیار مورد مناقشه‌ای را برای برگزاری مجدد انتخابات در استانبول اتخاذ کرد که این تصمیم ، نه‌تنها آخرین سنگر نهاد دموکراسی انتخاباتی را که از پیوند بسیار شکننده بین مشروعیت و قانونمندی محافظت می کرد، تضعیف کرد ، بلکه اسطوره «انتخابات آزاد و عادلانه»در این کشور را که قبلاً در آخرین همه‌پرسی قانون اساسی آسیب‌دیده بود، کاملاً از بین برد (ییلماز[3]، ۲۰۱۹: ۳). با پیروزی اردوغان،(۲۰۲۳) امیدواری که با پیروزی احتمالی کمال قلیچ دار اوغلو ، برای پیوستن به اروپا وجود داشت،از بین رفته وبه نظر می رسد که ترکیه همان سیاست یکجانبه گرایانه تهاجمی خود را در منطقه (عراق،سوریه،ارمنستان،قبرس و...دنبال کند.رویکردی که باعث تشدیدبحران اقتصادی در ترکیه شده است.

اردوغان علی‌رغم کاهش ارزش لیر، هنوز هم در توهم و طرفدار کاهش نرخ بهره بانکی است، با این باور که اگر نرخ بهره کاهش یابد، زمینه برای کاهش تورم و قیمت تمام‌شده کالاهای تولیدی ایجاد خواهد شد. در این مقاله ،سیاست توسعه‌طلبانه اردوغان به‌عنوان متغیر ثابت و بحران داخلی دولت (سیاسی-اقتصادی و ..)به‌عنوان متغیر وابسته مد نظر بوده است . هدف از این مقاله نشان دادن تأثیر سیاست‌های

1. Erdoğan
2. Kirişci
3. Z.Yilmaz

فصلنامه علمی -پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-25]

توسعه‌طلبانه اردوغان بر تشدید بحران داخلی ترکیه می‌باشد و لذا سعی خواهیم کرد با روشی توصیفی - تبیینی عواملی که باعث تشدید بحران داخلی در ترکیه شده را موردبررسی قرار دهیم. سؤالی که در این پژوهش مطرح‌شده این است که تداوم سیاست‌های توسعه‌طلبانه اردوغان چه پیامد هایی برای ترکیه به ویژه بر تشدید بحران اقتصادی داخلی خواهد داشت؟

۱. پیشینه پژوهش:

موضوع ترکیه و مسائل مرتبط با ان کشور در کتاب ها و مقالات متعددی بررسی شده، که در ذیل به شماری از انها به اختصار پرداخته می شود.

زاهدی و همکاران (۱۳۹۷) در مقاله‌ای تحت عنوان « همه‌پرسی ۲۰۱۷ ترکیه و آینده ثبات سیاسی و دموکراسی» به مطالعه تحولات پیرامون همه‌پرسی ۱۶ آوریل ۲۰۱۷ پرداخته‌اند و معتقدند همه‌پرسی قانون اساسی اخیر ترکیه، آینده نظام سیاسی مبتنی بر گردش نخبگان این کشور را تضعیف کرده و موجب شده احزاب سیاسی محدود شوند که همه‌ی این موارد موجب شکننده شدن وضعیت دموکراسی و ثبات سیاسی در این کشور شده است(نسا زاهدی و همکاران، ۱۳۹۷).

ساجدی و بیگلری (۱۳۹۸) در مقاله‌ای تحت عنوان «بحران داخلی دولت اردوغان پس از تغییر ساختار سیاسی» بر این موضوع تأکید کرده‌اند که تغییر قانون اساسی ترکیه در سال ۲۰۱۷ ،منجر به افزایش قدرت اردوغان در ساختار سیاسی جدید ترکیه شده و با استفاده از نظریه بحران مشروعیت ،علت شکل‌گیری نارضایتی‌ها در ترکیه را نحوه کشورداری اردوغان و اتخاذ سیاست‌های اقتدارگرایانه از سوی وی دانسته‌اند (ساجدی و بیگلری، ۱۳۹۸).

قاسمی و مختاری (۱۴۰۰) در مقاله‌ای تحت عنوان «بازگشت اقتدارگرایی در ترکیه (۲۰۲۰-۲۰۱۰) به تحلیل اقتدارگرایی ترکیه از سال ۲۰۱۰ به بعد پرداخته‌اند. به اعتقاد مؤلفان دولت اردوغان در مواجهه با بحران‌های اقتصادی، قومی، امنیتی و سیاسی ، همه‌ی اصول دولت دموکراتیک را نادیده گرفته، جامعه مدنی را تضعیف کرده و به‌سوی سیاست خارجی اقتدارطلبانه حرکت کرده است (قاسمی و مختاری، ۱۴۰۰).

ییلماز[1] (۲۰۱۹) در مقاله‌ای تحت عنوان « اقتدارگرایی عمیق ترکیه و سقوط دموکراسی انتخاباتی» (به زبان انگلیسی)، اقتدارگرایی سیاسی اردوغان را مورد توجه قرار داده است . استدلال ایشان این است

1. Zafer Yilmaz

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-25]

، ترکیه تحت حاکمیت حزب عدالت و توسعه از «دموکراسی قیمومیتی» که در آن دولت قدرت ارتش را محدود می‌کند به یک «اقتدارگرایی رقابتی» تغییر کرده که در آن انتخابات هرچند در شرایط محدود و سخت اجازه رقابت را می‌دهد (ییلماز، ۲۰۱۹).

کوتلای[1] و انیس[2] (۲۰۲۱) در مقاله‌ای با عنوان «سیاست خارجی ترکیه در نظم پساغربی: خودمختاری استراتژیک یا اشکال جدید وابستگی؟» (به زبان انگلیسی)، به بررسی سیاست خارجی ترکیه در دهه اخیر و اینکه چگونه منطق «خودمختاری استراتژیک» به سیاست خارجی ترکیه راه یافت و جایگزین منطق «وابستگی متقابل» شد، پرداخته اند. ایشان تغییرات در سیاست خارجی ترکیه را نتیجه‌ی تحولات در سه سطح جهانی، منطقه‌ای و داخلی می دانند. در سطح جهانی؛ انتقال قدرت مادی و عقب‌نشینی غرب، ظهور مراکز قدرت جدید همچون روسیه و چین و ائتلاف با رهبران همفکر غیر غربی ، در سطح منطقه‌ای تلاش ترکیه برای ایفای نقش مستقل‌تر در تحولات خاورمیانه و در بعد داخلی ، عقب‌نشینی دموکراتیک و حرکت به‌سوی اقتدارگرایی (کوتلای و انیس، ۲۰۲۱).

۲. چارچوب نظری: نظریه سازه انگاری

سازه انگاری به عنوان یکی از نظریه عام انتقادی، مفروضه های هستی شناختی خردگرایی در مورد روابط بین الملل و سیاست خارجی را به چالش کشیده و اصول و گزاره های متفاوت دیگری را ارائه می دهد. سازه انگاری از طریق رهیافت سیاست هویت، تلاش می کند چگونگی نقش و تاثیر اجتماعات بین الاذهانی مانند ناسیونالیسم، قومیت، فرهنگ، مذهب، جنسیت و نژاد در سیاست بین الملل و سیاست خارجی را توضیح دهد. (دهقانی فیروز ابادی، ۱۳۹۲، ۴۳) رهیافت سازه انگاری تلاش می کند ، ضمن پذیرش عوامل مادی در جهت دهی سیاست خارجی، نقش عوامل ذهنی و غیر مادی مانند، جغرافیا، فرهنگ، مذهب و ....را نیز در این جهت گیری ها دخیل کند. تعامل این دو سطح ، سبب شده تا سیاست خارجی ترکیه، رویکردهای جدیدی را در سال های اخیر تجربه کند. رویکردی که با توجه به جایگاه ژئوپلتیکی ترکیه، داشتن پس زمینه های اسلامی و تمدنی خاص مانند امپراتوری اسلامی و کمالیسم و منافع بلند مدت استراتژیک منطقه ای و بین المللی، موجب شده است این کشور سیاست های نو عثمانی گرایی را در پیش گیرد. نو عثمانی گرایی امیزه ای از مطلوبیت های تاریخی، جغرافیایی، و فرهنگی ترکیه را به تصویر می کشد. در عین حال که نو عثمانی گرایی یک ایدئولوژی به شمار نمی رود، به عنوان رویکردی نوین با

1. Mustafa Kutlay
2. Ziya ÖniŞ

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-25]

برجسته کردن عنصر تاریخی،فرهنگی،و جغرافیایی به محیط ژئوپلیتیک ترکیه معنای نوین می بخشد.در درون این رویکرد،جلوه هایی از اسلام گرایی،ترک گرایی،شرق گرایی و غرب گرایی دیده می شود.در این تفسیر،در ظرف معرفتی انسان ترکیه ای،سه عنصر هویتی یعنی مسلمان خاورمیانه ای،ترک اوراسیایی و شهروند اروپایی بودن با یکدیگر پیوند منطقی و معنا داری برقرار می کنند.

از انجا که هویت کشورها و منافع انان ارتباط و پیوند وثیقی دارند و منافع ملی بخشی از فرایند هویت سازی است،این برداشت و تلقی اجتماعی از هویت،مستلزم و متضمن معنا و مفهوم اجتماعی بودن منافع نیز می باشد.هویت ها پایه و اساس منافع هستند و کشورها بر مبنای هویتی که برای خود تعریف می کنند،منافع خود را نیز تعین می کنند.همانگونه که هویت کشورها در تعامل اجتماعی شکل می گیرد،منافع انها نیز در صورت حضور ودر رابطه با انان به وجود می اید.هویت ها از طریق مشخص کردن این که کشورها چه و که هستند،مجموعه ای از منافع و ارجحیت ها را با توجه به گزینه های اقدام در یک حوزه موضوعی و با توجه به بازیگران خاص،ایجاب می کنند.بنابر این،بر اساس این فرض، منافع ملی کشورها از پیش داده شده،مسلم،ماقبل اجتماعی یا برونزاد نیست،بلکه بر عکس،منافع ملی درونزاست ودر فرایند تعامل اجتماعی شکل می گیرد.هویت ملی، همانگونه که وجود منافع را توضیح می دهد،فقدان و غیاب منافع ملی را نیز تبیین می کند.یک هویت ملی خاص،برخی از منافع خاص را مجاز و مشروع می داند،چون هنجارها و ساختارهای اجتماعی شکل دهنده یک هویت نمی توانند منافع و ترجیحاتی را ایجاب کنند که با انها سازگاری و همخوانی ندارند.(دهقانی،۴۵)همان طور که عوامل و انگیزه های گوناگونی سبب توسعه ی همکاری و برقراری اتحاد میان واحدهای سیاسی متفاوت می شوند،عوامل مختلفی(انسانی،سیاسی،بین المللی)نیز در واگرایی و ایجاد تعارضات میان دولت ها،موثر است.(قوام،۱۳۸۱، ۲۵۴).

سازه انگاری رابطه بین منافع و هویت را به وسیله نقش تحلیل می کند.هر هویت خاصی که یک کشور برای خود تعریف می کند،یک نقش ملی معینی را ایجاب می کند که خود منافع خاصی را در بر دارد و منافع دیگری را نیز مستثنی می سازد.

۳. سیاست خارجی اردوغان

غربی شدن و رسیدن به مدرنیزاسیون اصل اساسی در سیاست خارجی ترکیه از زمان اتاتورک بوده،به گونه ای که رجب طیب اردوغان ،اصلی ترین و محوری ترین شعار حزب خود را در سال ۲۰۰۲،تلاش

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعیة دراسات العالم الاسلامی
فصلنامه علمی -پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-25]

برای عضویت در اتحادیه اروپا اعلام کرد و در عمل تلاش های زیادی در این راستا انجام داد. چرا که بعد از پیوستن ترکیه به ناتو، برای ترکیه این سوال مطرح بود ، که اگر ترکیه صلاحیت ناتو را داشته، پس صلاحیت ورود به اتحادیه اروپا را هم دارد. (کاظمی، ۱۳۸۶)

پس از به قدرت رسیدن «حزب عدالت و توسعه» به رهبری رجب طیب اردوغان در سال ۲۰۰۱ میلادی در ترکیه، این حزب تلاش کرد تا تغییرات بنیادی را در سیاست خارجی این کشور ایجاد کند. در این راستا، حکومت حزب عدالت و توسعه به رهبری اردوغان، روند غرب‌گرایی و شمولیت این کشور به اتحادیهٔ اروپا را که سال‌ها قبل آغازشده بود، کُندتر ساخت و تمرکز سیاست خارجی این کشور را از پیوستن به اتحادیهٔ اروپا، معطوف به گسترش ارتباط با کشورهای همسایه ساخت؛ زیرا انتظار طولانی ترکیه برای پیوستن به اتحادیه اروپا، فرصت‌های تعامل اقتصادی- سیاسی این کشور را با همسایگان و کشورهای مسلمان گرفته بود و نقش ترکیه را در تعاملات منطقه‌ای کم‌رنگ ساخته بود.

یکی از مهمترین موانع ترکیه برای عضویت در اتحادیه اروپا، مساله حقوق بشر و عدم رعایت استاندارد های اتحادیه(حکم اعدام، حقوق اقلیت ها، ازادی بیان، اموزش زبان مادری و ..)بوده است. (قدیری، همشهری دیپلماتیک، ۲۸)

حزب عدالت و توسعه در سال‌های نخستین قدرت ، ضمن دوری از تنش های خارجی ،عمدتاً بر ثبات اقتصادی متمرکز بود، درعین‌حال از نزدیکی بیشتر اقتصادی با غرب دفاع می‌کرد و خواهان عضویت ترکیه در اتحادیه اروپا بود. در پنج سال اول حکومت حزب عدالت و توسعه(۲۰۰۲-۲۰۰۷)اقتصاد ترکیه رشد پایداری را تجربه کرد-نرخ تورم سه رقمی، تک رقمی شد، بیکاری تا ده درصد کاهش پیدا کرد، ارزش پول ملی افزایش پیدا کرد، و ..- (یعقوبی فر، ۱۳۹۲، ۹۶۹).رشد اقتصادی ترکیه ،با اقبال عمومی مردم مواجه گردیدو باعث پیروزی های دنباله دار انتخاباتی حزب عدالت و توسعه شد و موقعیت حزب را در جامعه ترکیه مستحکم تر کرد. با توجه به این‌که عقبه حزب، به سنت احزاب اسلام‌گرای محافظه‌کار ترکیه بازمی‌گردد، برخورد آن‌ها با مسائل اجتماعی بسیار محتاطانه بوده است. از طرفی چون در نظام سیاسی پیشین ترکیه ،کسانی توانسته اند دوام بیاورند که بتوانند قدرت همراه کردن توده‌ها، سرکوب مخالفان، جلب حمایت ارتش، ثابت کردن وفاداري خود به آرمانه‌ای نظام لائیک و عدم ایجاد یک دولت مذهبی منبعث از اسلام را داشته باشند، بنابراین حزب عدالت و توسعه ،از همان ابتدا که قدرت را در دست گرفت، لازم بود تمام طیف‌های اسلام‌گرا، ملی‌گرا و کمالیست¬ها را با خود همراه می‌ساخت (زاهدی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۸۴).

فصلنامه علمی -پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-25]

اما وضعیت فعلی در ترکیه، گویاي این واقعیت است که حزب عدالت و توسعه در سال‌های اخیر تمایل شدیدي به تک‌قطبی کردن فضاي سیاسی داخلی ترکیه داشته است و از تمامی ابزارهایی در اختیار خود، براي رسیدن به این هدف استفاده کرده است. (زاهدی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۹۰). با توجه به بروز رفتارهای سرکوبگرانه و عدول حزب عدالت و توسعه از ارزش‌های کمالیستی، نوعی نارضایتی در کمالیست ها و به‌خصوص نظامیان به وجود آمده بود که درنهایت منجر به کودتای ۲۰۱۶ شد که به دلیل عدم‌حمایت همه‌ی مردم و احزاب سیاسی ،با شکست مواجه شد. کودتا ی فوق ،زمینه را برای سیاست‌های اقتدارطلبانه اردوغان باز کرد تا وی به قلع و قمع گسترده مخالفان خود حتی اسلام‌گرایانی همچون گولنیست ها (طرفدار فتح الله گولن) بپردازد. در ادامه این روند اردوغان خواستار همه‌پرسی تغییر قانون اساسی در آوریل سال ۲۰۱۷ شد که بر اساس آن ساختار سیاسی ترکیه از پارلمانی به ریاستی تغییر کرد. همه پرسی قانون اساسی ترکیه ،که منجر به حاکمیت نظام ریاستی در ترکیه شد،سازوکار لازم برای تداوم قدرت اردوغان و کسب حداکثر قدرت سیاسی برای ایشان فراهم نمود (ساجدی و بیگلری، ۱۳۹۸: ۱۱۲). چنین رویدادهایی،دست اردوغان را به ویژه در روابط خارجی بازتر کرد .از مهمترین پیامدهای ان اینکه ،سیاست خارجی ترکیه راتهاجمی تر، و معطوف به کسب حداکثر مطلوبیت های تاریخی و هویتی در منطقه و جهان نمود.به عنوان مثال، هدف گذاری شده بود که ترکیه، تا زمان یکصدمین سالگرد تاسیس جمهوری ترکیه،در خرده نظام های منطقه ای به عنوان مرکز،و در نظام بین الملل،به عنوان بازیگر مطرح شناخته شود.

٤. حوزه‌های سیاست توسعه‌طلبانه اردوغان

۴-۱. خاورمیانه

احمد داود اوغلو با تاکید بر اینکه خاورمیانه عمق استراتژیک ترکیه هست،بر سه نکته تاکید می نماید.نخست-ترکیه در خاورمیانه باید نقش فعال تری به عهده بگیرد،در غیر این صورت کشورهای خاورمیانه،ترکیه را تبدیل به حوزه نفوذ خود می کنند.دوم-ترکیه میراث دار دولت عثمانی است.سوم-ترکیه دارای عمق استراتژیک بوده،بنابراین می تواند نقش نقش رهبری را در چندین منطقه از جمله خاور میانه، شمال افریقا و اسیای میانه و قفقاز بازی کند.(داود اوغلو،۱۳۹۵، ۴۷۲)فی الواقع بازیگران اصلی روابط بین الملل،مفاهیم و مصادیق را بر اساس جهان بینی و شیوه نگرش خود،تعبیر و تفسیر می کنند و می کوشند انها را در عرصه بین المللی نهادینه سازند.(قوام،۱۳۸۱، ۳۰۹)با توجه به این که،اردوغان خود

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-25]

دارای ریشه اخوانی است،در زمان بهار عربی، تلاش کرد تا خود را محور اصلی اخوان المسلمین قرار دهد و وقتی نتوانست به عنوان رهبر اخوان المسلمین و رهبر جهان اسلام، خود را تثبیت کند،سعی کردخود را با وجهه ناسیونالیستی و با یک جهان فرضی به نام جهان ترک معرفی کند.

ازآنجایی‌که سوریه دروازه ورود ترکیه به خاورمیانه است، ترکیه در ابتدا در همکاری با ایالات‌متحده آمریکا و عربستان مواضع سرسختانه‌ای نسبت به کنار رفتن بشار اسد اتخاذ نمود. از شروع بحران تا سال ۲۰۱۵ به دلیل لغو قرارداد خط لوله انتقال گاز عرب از قطر به ترکیه توسط بشار اسد و امضای قرارداد احداث خط لوله با ایران به دنبال سیاست حذف بشار اسد بود. اما در دهه اخیر از ایالات‌متحده آمریکا فاصله گرفت و به سمت ائتلاف ایران و روسیه متمایل شد . شرکت در مذاکرات آستانه برای حل بحران سوریه از نمونه‌های این تغییر و گردش سیاست خارجی ترکیه به شمار می‌رود.

رویکرد جدید ترکیه نسبت به پارادایم سنتی سیاست خارجی ترکیه در تضاد است، بر اساس این رویکرد، ترکیه با استفاده از یکسری حرکات ،موجب انحراف توجه از بحران‌های حاکمیت داخلی می‌شود، مثلاً عملیات‌های نظامی ترکیه در سوریه، عراق و لیبی به دلیل نگرانی‌های امنیتی اتخاذ شده‌اند، به عبارت دقیق تر،این عملیات ها زمانی رخ داده‌اند که بحران‌های اقتصادی و سیاسی در داخل کشور آغازشده است. به‌عنوان مثال، عملیات سپر فرات، عملیات نظامی فرامرزی در شمال سوریه، بلافاصله پس از کودتای نافرجام ژوئیه ۲۰۱۶ آغاز شد. بحران ارزی پس از انتقال به رژیم ریاست جمهوری در ژوئن ۲۰۱۸، زمانی که لیر ترکیه بیش از ۳۰ درصد از ارزش خود را از دست داد، با تلاش‌هایی برای انداختن تقصیر به گردن خارجی‌ها همراه بود. عملیات چشمه صلح، مداخله نظامی ترکیه در شمال شرق سوریه در سال ۲۰۱۹ باهدف قرار دادن منطقه بین رأس العین و تل ابیض، پس از شکست دولت در انتخابات شهرداری استانبول انجام شد. بنابراین پروژه‌های ماجراجویانه سیاست خارجی مدت‌هاست که توسط دولت‌ها به‌عنوان انحراف از بحران‌های سیاسی داخلی استفاده می‌شود (کولتای و انیس ، ۲۰۲۱: ۱۶).

ترکیه به دلیل اهمیت راهبردی افغانستان در آسیای مرکزی، علاقه خاصی به توسعه مناسبات سیاسی، اقتصادی و فرهنگی با این کشور دارد و به همین دلیل سعی می‌کند از هر ابزاری برای نفوذ بیشتر در این کشور استفاده کند. حضور اقلیت ترک‌زبان در افغانستان شامل ازبک‌ها و ترکمن‌ها با جمعیتی در حدود ۱۰ تا ۱۵ درصد جمعیت این کشور، موجب شد تا آنکارا در طول قرن بیستم نگاهی مهم به استفاده از این پتانسیل برای نفوذ در افغانستان داشته باشد . دولت ترکیه در بعد سیاسی همچنین کوشید تا با استفاده از توان دیپلماسی خود در کاهش دو مشکل عمده افغانستان، یعنی تغییر نوع نگاه پاکستان به افغانستان و

فصلنامه علمی -پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-25]

مساله جدیدتر، یعنی مذاکره دولت وقت افغانستان با طالبان نقش قابل‌توجهی بازی نماید.در بعد نظامی هم درواقع در میان اعضای ناتو، این فقط ترکیه بود که پتانسیل‌ها و اشتراکات زیادی را با افغانستان داشت و در طول سال‌های گذشته نیز کوشید ،جدا از کمک به آموزش نیروهای افغان عملاً نقش قابل‌احترامی را در این کشور به دست آورد. (دیپلماسی ایرانی، .۱۴۰۰/۱/۶، کد خبر: ۲۰۰۱۲۱۶).علاوه بر مداخلات نظامی مکرر در سوریه و عراق و ...در سال های گذشته سعی کرده،از منابع ابی به عنوان ابزار سیاسی، برای فشار و امتیاز گیری از این کشورها استفاده کند.دولت اردوغان با پروژه گاپ در حوضه دجله و فرات،عراق،سوریه و ایران را در مخمصه قرار داده و این کشورها را با خشکسالی وبحران ریزگردها مواجه کند.فی الواقع پیگیری پروژه های ابی گاپ روی سرچشمه های دجله و فرات و هم چنین پروژه داپ بر سرچشمه های رود ارس،با هدف افزایش هژمونی ترکیه در منطقه و در ادامه سیاست نو عثمانی گری اردوغان قابل تحلیل می باشد.

۲-۴. اسیای میانه و قفقاز

حوزه نفوذ بعدی در سیاست توسعه‌طلبانه ترکیه ،آذربایجان است.مقامات باکو و آنکارا بارها اعلام کرده‌اند که آذربایجان و ترکیه یک ملت در دو دولت هستند. آذربایجان در نگاه استراتژیکی ترکیه، مهم‌ترین متحد راهبردی این کشور تعریف شده است. با پیروزی اردوغان در مقابل کمال قلیچ دار اوغلو،نگرانی ها برای تداوم سیاست نو عثمانی گری او افزایش یافته است.اردوغان برای تحقق رویای امپراتوری عثمانی،تلاش های زیادی برای نفوذ بیشتر در اسیای میانه و قفقاز انجام داده است.به عنوان مثال او در سال ۲۰۰۹ ،اتحادی را به نام اتحاد کشورهای ترک زبان یا همان اتحاد تورانی به وجود اورد و کشورهایی با ریشه ترک،اویغور و...را دور هم جمع کرد.اردوغان در راستای سیاست جدید خود،با تحریک و حمایت از جمهوری اذربایجان،و در جهت اتصال مناطق ترک زبان،در صدد تصرف مناطقی در ارمنستان به ویژه جنوب ان کشور بر امده است.هم چنین حمایت های همه جانبه ترکیه از الهام علیف،دولت اذربایجان را گستاخ تر و زمینه برای حضور کشورهای فرا منطقه ای مثل اسراییل در قفقاز جنوبی(اذربایجان-گرجستان)فراهم کرده است،که این مسایل باعث نگرانی های جدی امنیتی همسایگان ارز جمله ایران شده است.

۳-۴. اتحادیه اروپا

ترکیه ،کشور مسلمان عضو ناتو و به عبارتی شریک راهبردی غرب است .روابط ترکیه واتحادیه اروپا یی ،با فراز و نشیب زیادی همراه بوده است .تداوم حکومت اردوغان ،روابط ترکیه با دولت های غربی را با

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعیة دراسات العالم الاسلامی
فصلنامه علمی -پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-25]

چالش مواجه کرده است .اردوغان از موضع گیری هاو فشار کشور های غربی در موضوع حقوق بشر، و حقوق اقلیت ها به ویژه کردها،و همین طور عدم موافقت و فرسایسی شدن عضویت در اتحادیه اروپایی دلخور است. دولت های غربی(امریکا و اروپا) از سیاست یکجانبه گرایانه اردوغان و بعضی دخالت ها و رفتارهای ترکیه در مسائل منطقه ای و جهانی ناراحت هستند.(به عنوان مثال نزدیکی ترکیه به دشمنان امریکا و اروپا مثل روسیه و ایران ،و اعمال فشار به کردها).بعد از کودتای ۲۰۱۶ ،روابط ترکیه و دولت های غربی تیره تر شد.ترکیه برخی دولت های غربی را به جانبداری از کودتاچیان متهم کرده و خواهان استرداد فتح اله گولن از امریکا گردید.اردوغان وقتی که با پاسخ سرد امریکا مواجه شد،به روسیه نزدیک تر شد. تصمیم ترکیه عضو و شریک ناتوبرای خرید سامانه‌های دفاع هوایی اس-۴۰۰ روسیه، بحران روابط با غرب را به دنبال داشت.به مجموعه اختلافات ترکیه و غرب،باید به اختلاف مرزی و ... ترکیه با یونان و قبرس هم اشاره کنم،که همچنان لاینحل باقی مانده است.(اردی کولتو و همکاران،۲۰۲۱،۹) .

۵. پیامدهای سیاست توسعه‌طلبانه اردوغان

۱-۵. بحران اقتصادی

ترکیه در سال‌های ابتدایی حاکمیت حزب عدالت و توسعه، رشد اقتصادی فوق‌العاده‌ای تجربه کرد. اما به تدریج با مشکلات عدیده ای مواجه شد. مشکلات فوق از سال ۲۰۰۷ شروع شد و پس از بحران اقتصاد جهانی در سال ۲۰۰۹-۲۰۰۸ تشدید شد و هنوز ادامه دارد. طبق آمارها رشد اقتصادی ترکیه در سال ۲۰۰۷، ۸ درصد بود ولی در سال ۲۰۱۹ به منفی ۲٫۵ درصد کاهش پیدا کرد.میزان بیکاری در سال ۲۰۰۶ ،۸ درصد بود اما یک دهه بعد به ۱۵ درصد افزایش پیدا کرد.

کسری تراز تجاری، تورم و رکود اقتصادی، کاهش ارزش پول ملی، سلطه شرکت‌های چندملیتی در بخش‌های سودآور اقتصادی ، تشدید وابستگی به بازار جهانی و شکاف طبقاتی، پیامدهای مهمی برای دولت به همراه داشته ،و به تشدید بحران داخلی و اقتدارگرایی حزب عدالت و توسعه منجر شده است. (قاسمی و مختاری، ۱۴۰۰: ۷۵). از طرفی تمدید تحریم‌های اتحادیه اروپا علیه ترکیه به دلیل اقدامات این کشور در مدیترانه شرقی، باهدف اکتشاف و استخراج منابع نفت و گاز، و اعتراض یونان و جمهوری قبرس به شورای اتحادیه اروپا، خود زمینه‌ساز چالش‌های زیادی در زمینه اقتصادی و تجاری در ترکیه شده است. اصرار شخص اردوغان بر تداوم سیاست های اقتصادی به ویژه در بخش پولی و مالی،موجبات کاهش شدید لیر در مقابل ارز های خارجی گردیده است.(۲۵ لیر در مقابل یک دلار)با کاهش ارزش

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-25]

لیر در برابر دلار، خزانه داری ترکیه ،باید بیش از دویست میلیارد لیر به صاحبان حساب های لیر ترکیه در بانک ها پرداخت کند،زیرا تضمین نرخ بهره بانکی لیر با نرخ ارز مواج را در دستور کار قرار داده است،و لذا باید مابه التفاوت ان را به صاحبان سپرده به صورت لیر، پرداخت کند.فی الواقع سیاست های یکجانبه گرایانه اردوغان در هر دو حوزه(سیاست خارجی و داخلی)باعث تشدید مشکلات داخلی و بروز بحران های سیاسی، اقتصادی در ان کشور شده است.باید گفت،مشکلات فوق باعث تشدید نارضایتی های عمیق در بین مردم ترکیه شده است، که مثال روشن ان،انتخابات اخیر ترکیه بود،که حزب حاکم ،فقط به دلیل وجهه کاریزماتیک شخصی اردوغان،توانست در آن پیروز شود.

۲-۵. چالش اصلاحات قانون اساسی

هدف اصلی از اصلاحات قانون اساسی ترکیه، سروسامان دادن به شرایط و اوضاع نابسامان سیاسی،اقتصادی و امنیتی این کشور بوده است. شرایطی که ناشی از حضور فعال و گسترده نظامیان در عرصه سیاسی ، قضایی و ...این کشوردر گذشته بوده است. فی الواقع بیشترین و مهم‌ترین پیامد اصلاح قانون اساسی مربوط به سیاست داخلی این کشورخواهد بود. (پیامدهای مثبتی مثل وداع با نظامیگری، اصلاح ساختار قضایی، تحقق نظام ریاستی و... ، پیامدهای منفی‌ای ،همچون حرکت به سمت دیکتاتوری فردی و حزبی، تضعیف پارلمان، کنترل قوه قضاییه و... است (فلاح زاده، حسن زاده، ۱۳۹۹: ۷۱). باید اضافه نمود، احزاب مخالف داخلی(جمهوری خواه خلق ،دموکراتیک خلق ها و ..)از مخالفین سرسخت اصلاح قانون اساسی بوده و هدف اردوغان و حزب حاکم را تثبیت و تداوم سیاست سرکوب مخالفان و استقرار یک نظام دیکتاتوری جمهوری محور می دانند(گزلر،۲۰۰۸،۵۳)

۳-۵. بحران سیاست داخلی

بیش از دو دهه است که قدرت در قبضه یک حزب و یک شخصیت است.حزب حاکم علیرغم موفقیت های اولیه،چند سالی است که از میزان محبوبیت و مشروعیت اش (داخلی-خارجی) کاسته شده ، و از جانب مخالفان به اقتدار طلبی و انحصار طلبی و یکجانبه گرایی متهم شده است .

از سال ۲۰۱۳، برخی رخدادهای داخلی منجر به کاهش اقتدار حزب عدالت و توسعه در سیاست داخلی شده است، نخست، تحولات موسوم به «اعتراضات پارک گزی» در ژوئن ۲۰۱۳ نارضایتی جامعه مدنی سکولار و لیبرال ترکیه علیه اقتدارگرایی حزب حاکم (AKP)[1] را به دنبال داشت . دوم، فاش شدن فساد اقتصادی بی‌سابقه حزب حاکم در دسامبر ۲۰۱۳، که موجب شکاف میان اسلام‌گرایان و مناقشه

1. Adalat ve Kalkinma Partisi (AKP)

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-25]

قدرت بین اردوغان و گولنیست ها شد. سوم، تظاهرات سراسری در اکتبر ۲۰۱۴ از سوی لیبرال‌ها، چپ‌گرایان و نیروهای سیاسی کرد در ترکیه علیه عدم تمایل آنکارا به حمایت از کردهای شهر کوبانی که موجب شکل‌گیری ائتلاف گسترده علیه حکومت شد. (شاهین،۲۰۱۷،۳۴)فی الواقع سرکوب شدید کردها و دیگر اقلیت ها در دوران صدارت حزب عدالت و توسعه ،تضعیف جامعه مدنی،برخورد حذفی با مطبوعات و رسانه های مخالف و منتقد ،تورم افسار گسیخته و گرانی ،کاهش شدید و هر روزه لیر در مقابل ارز های خارجی و ..ترکیه را بحران های عمیقی مواجه کرده است. نقطه عطف بحرا های داخلی ترکیه ،کودتای نافرجام ۲۰۱۶ بود که موجب غالب شدن روند اقتدارگرایانه و امنیتی شدن فضای داخلی و یکجانبه گرایی بیشتر در سیاست خارجی ترکیه (فاصله بیشتر از غرب و نزدیکی به روسیه و ایران و..) گردید (گل محمدی و اسلامی، ۱۳۹۸: ۱۰۰).

با پیروزی اردوغان در همه‌پرسی ۷ ژوئن ۲۰۱۷ (۲۷ فرودین ۱۳۹۶) شرایط براي تضعیف احزاب مخالف و اقلیت‌هایی که با او سر سازش نداشتند ،فراهم شد. این همه‌پرسی اختیارات وسیعی همچون؛ تمدید ریاست جمهوري اردوغان تا ۲۰۲۹ ، تغییر قانون اساسی ، اصلاحات قضایی و حذف نظام پارلمانی، را به دنبال داشت ،که آینده سیاسی و دموکراسی در این کشور را با چالشی جدي مواجه کرده است (زاهدی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۹۴).

در ادامه تاکتیک حفظ قدرت، اردوغان ، با تشدید محدودیت علیه آزادی‌های آکادمیک و برکناری هزاران دانشگاهی پس از کودتای ۲۰۱۶، کوشید دانشگاه‌ها را تحت کنترل خود درآورد. همچنین به درخواست اردوغان و برای آموزش «نسل‌های باتقوی»، بودجه مدارش مذهبی (برای آماده کردن جوانان به امامان جماعت) افزایش یافت و جایگاه آنان در ساختار آموزشی ترکیه تقویت شد (کریسکی[1] و اسلوت[2]، ۲۰۲۰: ۷). به گزارش روزنامه گاردین، دولت ترکیه با ابزار قانون و سرکوب، بیش از ۱۳۰۰ سازمان غیردولتی را که از بازماندگان خشونت جنسی، آوارگان و کودکان حمایت می‌کردند با عنوان ارتباط با گروه‌های تروریستی تعطیل کرد. به‌علاوه بسیاری از روزنامه‌نگاران و فعالان حقوق مدنی را به اتهام تروریسم بازداشت کرد (وان گولیک[3]، ۲۰۱۸).

علاوه بر احزاب مخالف اصلی، احزاب دیگری همچون حزب اسلام گرای تمل کارملا، حزب وحدت به رهبری دستجی، حزب دوباره رفاه به رهبری فاتح ازبکان، حزب وطب به رهبری دوغو

1. Kirişci
2. Sloat
3. Van Gulik

فصلنامه علمی -پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-25]

پرینچک، حزب اسلام گرای کردی هدایار به رهبری اسحاق ساغلام و حمایت مرال آکشتر رهبر حزب خوب از احزاب تازه تاسیس ، همگی از سیاست خارجی و سیاست اقتدار گرایانه اردوغان اظهار نگرانی شدید کرده اند (ساجدی و بیگلری، ۱۳۹۸: ۱۳۸).

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-25]

نتیجه‌گیری

در این مقاله در پاسخ به سوال اصلی، فرضیه‌ی پیامد های سیاست یکجانبه گرایانه و تهاجمی اردوغان در روابط خارجی بر نظام داخلی ترکیه(سیاسی،اقتصادی ،اجتماعی) را مورد ازمون قرار دادیم. سیاست‌های توسعه‌طلبانه‌ای که رجب طیب اردوغان در پیش گرفت ، مصادف بازمانی بود که دولت ترکیه در داخل با مشکلات اقتصادی و،سیاسی و ...روبرو بوده و در منطقه نیز با بیشتر همسایگان خود دچار چالش اساسی بوده است. در ابتدای به قدرت رسیدن حزب عدالت و توسعه،قرار بود با کاهش تنش‌های داخلی و خارجی، هزینه‌های ترکیه در ابعاد مختلف کاهش یافته و رشد و توسعه اقتصادی شتاب گیرد،اما این‌رویکرد در عمل چندان موفق نبود و سیاست تنش‌زدایی ترکیه با محیط پیرامونی به دلایلی با چالش مواجه شد. اقدام هیجانی و تصمیم به دخالت نظامی در سوریه ،که منجر به بروز یک بحران پایدار امنیتی در مرزهای ترکیه شد، تنش با همسایگان راهبردی مانند ایران، عراق،و ...تشدید درگیری ها با گرو های کردی داخل ترکیه(پ.ک .ک)و گروهای کردی در عراق و سوریه ،تنش با غرب(اروپا-امریکا) در خصوص مسائل حقوق بشری و حقوق اقلیت ها ،که البته با تصمیم ترکیه در خرید سامانه سپر موشکی اس ۴۰۰ روسی تشدید گردید،و همین طور ادامه تنش با دو کشور اروپایی هم مرز با ان کشور(یونان-قبرس)و ... باعث افزایش هزینه ها گردید و وضعیت اقتصادی ،سیاسی داخلی را بغرنج تر کرد .انچه وضعیت را برای ترکیه پیچیده تر کرده، این موضوع است که اتحادیه اروپا، ناتو و آمریکا ، دیدگاه مثبتی به اردوغان نداشته، و برخی تصمیمات و اقدامات ترکیه را مغایر با منافع غرب و ناتو می دانند.

به نظر می رسد،حزب حاکم عدالت و توسعه،برای رفع مشکلات اقتصادی ترکیه و برای دستیابی مجدد به قدرت در انتخابات ۲۰۲۸،ناگزیر به برخی اصلاحات و اصلاح برخی سیاست ها به ویژه در حوزه روابط خارجی خواهد بود،چرا که در ان انتخابات،اردوغان نمی تواند کاندیدا شود و لذا کار برای بقا در قدرت سخت خواهد بود.هر چند در انتخابات اخیر،حزب حاکم به لطف شخصیت کاریزماتیک اردوغان و البته به سختی در مرحله دوم،توانست با فاصله خیلی کم با رقیب(کمال قلیچ دار اوغلو)به پیروزی برسد،ولی به نظر کارشناسان در غیاب اردوغان و در صورت تداوم وضعیت فعلی، کار برای حزب عدالت و توسعه سخت و دشوار خواهد بود.(عصر ایران،۱۷،۳،۱۴۰۲) ترکیب کابینه جدید، نشانگر انست که حزب حاکم عدالت و توسعه،به این نتیجه رسیده اندکه برای حفظ قدرت در اینده،ناگزیر از انجام یکسری اصلاحات (داخلی-خارجی)تنش زدایی با همسایگان و تقویت مناسبات بین المللی و... می باشند.

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-25]

منابع فارسی:

اوغلو، داود احمد، عمق راهبردی ترکیه، مترجم، محمدحسین نوحی نژاد ممقانی، ۱۳۹۵

بشیریه، حسین (۱۳۹۹)، جامعه شناسی سیاسی (نقش نیروهای اجتماعی در زندگی سیاسی)، تهران: نشر نی.

حسن زاده قره آغاجی، سید محمدتقی، فلاح زاده، علی محمد (۱۳۹۹) «نظارت پارلمانی در قانون اساسی ترکیه بعد از رفراندوم۲۰۱۷»، فصلنامه تحقیقات سیاسی بین‌المللی، ۱۲(۴۲)،

دوست محمدی، حسین، اختیاری امیری، رضا (۱۳۹۸)، «توسعه سیاسی؛ بحران مشروعیت و کارآمدی در ایران و حکمرانی خوب؟»، مجله راهبرد سیاسی، ۳(۳)، ۴.

دهقانی فیروزابادی، سیدجلال، سیاست خارجی جمهوری اسلامی، انتشارات سمت، ۱۳۹۲

دیپلماسی ایرانی، (۱۴۰۰/۱/۰۶)، سیاست تقابلی ترکیه و تلاش برای حضور در مناطق نفوذ جمهوری اسلامی ایران، کد : ۲۰۰۱۲۱۶، قابل دسترسی از: http://irdiplomacy.ir/fa/news/۲۰۰۱۲۱۶/

ساجدی، امیر، بیگلری، جواد (۱۳۹۸)، «بحران داخلی دولت اردوغان پس از تغییر ساختار سیاسی، فصلنامه پژوهش‌های روابط بین‌الملل»، ۹(۳)

سرپرست سادات، ابراهیم، زاهدی، نسا، امینی، سعید (۱۳۹۷)، «همه‌پرسی ۲۰۱۷ ترکیه و آینده ی ثبات سیاسی و دموکراسی»، فصلنامه پژوهش‌های راهبردی سیاست، ۷(۲۷)

قاسمی، جابر، مختاری، جاسب نیکفر، علی (۱۴۰۰)، «بازگشت اقتدارگرایی در ترکیه (۲۰۲۰-۲۰۱۰)»، فصلنامه سیاست جهانی، ۱۰(۲)

قدیری، نیلوفر، ترکیه در اروپا، همشهری دیپلماتیک، شماره ۲، ۱۹، ۱۳۸۳

قوام، عبدالعلی، اصول سیاست خارجی و سیاست بین الملل، انتشارات سمت، ۱۳۸۱

کاظمی، احمد، تاثیر همگرایی ترکیه با اتحادیه اروپا بر ایران، کتابخانه دیجیتالی دین، ۱۹، ۶، ۱۳۸

گل محمدی، ولی، اسلامی، محسن (۱۳۹۸)، «ظهور و افول یک مدل؛ فهم سیاست خارجی ترکیه بعد از انقلاب های عربی»، فصلنامه روابط خارجی، ۱۱(۴۱)

یعقوبی فر، حامد، گونه شناسی سیاست خارجی ترکیه در خاورمیانه، سیاست خارجی، شماره ۴۰، ۱۳۹۳

لاتین

Allan, R.Ball, (1993), "Modern Politics and Government", London: MacMillans.

https://tradingeconomics.com/turkey/inflation-cpi

Kirişci, Kemal& Sloat, Amanda (2020), "The rise and fall of liberal democracy in Turkey: Implications for the West", available at: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/ 2019/02/FP_20190226_turkey_kirisci_sloat.pdf

Kirişci, Kemal, (2017), [Referendum results risk further polarization in Turkey], https:// www.brookings. Edu/ blog/ order-from-chaos/2017/04/17/ referendum-results-risk-

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-25]

further-polarization-in-turkey/, (accessed on: 17 April 2017).

Kutlay, Mustafa, and Ziya Öniş. "Turkish foreign policy in a post-western order: strategic autonomy or new forms of dependence?." International Affairs 97.4 (2021): 1085-1104.

Kutlu, E., Cengiz, Ç, Arman, M. N., & Ozeren, E. (2021). Understanding the Role of Leadership Styles of Erdogan and Merkel in Sustainability of Turkey-European Union Relations: A Leadership Trait Analysis. Sustainability, 13(16), 9258.

Schmidt, V. (2020). Europe's Crisis of Legitimacy: Governing by Rules and Ruling by Numbers in the Eurozone, Oxford: Oxford University press.

Shaheen, kareem, (2017), [Turkish referendum: all you need to] know"https:// www. theguardian. com/world/ 2017/ apr/10/turkish-referendum-all-youneed-to-know, (accessed on: 20 April 2017).

Van G. G (2018),"Turkey: Government crackdown suffocating civil society through deliberate climate of fear", available at: https://www. amnesty.org/en/ latest/news/ 2018/04/ turkey-government-crackdown-suffocating-civil-society.

Zafer Yılmaz and Bryan S. Turner (2019), Turkey's deepening authoritarianism and the fall of electoral democracy, British Journal of Middle Eastern Studies, Vol. 46, No. 5, 691-698.

DOI: ۱۰.۲۱۸۵۹/priw-۱۳۰۳۰۳

به این مقاله این‌گونه ارجاع دهید:

شوهانی، احمد (۱۴۰۲)، «پیامد سیاست‌های توسعه‌طلبانه ترکیه (اردوغانیسم) بر نظام داخلی ترکیه» فصلنامهٔ پژوهشهای سیاسی جهان اسلام، س۱۳، ش۳، پاییز۱۴۰۲، صص ۷۰-۵۳.

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-25]